

Zala vármegye a török hódoltság után

A XVIII. század elején, a török uralom megszűnését követően hazánkban is egyre nagyobb igény mutatkozott arra, hogy az újonnan készülő térképek közlekedési információkat is tartalmazzanak. A közigazgatás is egyre rendezettebb viszonyokat követelt meg, ezért először a nagyobb földbirtokosok, majd később a vármegyék is térképészeket kezdtek foglalkoztatni, akik feladata a birtokhatárok megállapításán túl a vizek és a közlekedési viszonyok felmérése is volt. Zala vármegyében ezt a munkát Tomasich János végezte el, aki rendkívül részletesen mérte fel és rajzolta meg a vármegye víz- és úthálózatát.

Tomasich János valószínűleg a felvidéki szempci Collegium Oeconomicum növendéke volt. 1782 és 1801 között Zala vármegye mérnökeként elsősorban a Dráva szabályozásával foglalkozott. 1799-ben a Mura folyót az egykori Mura–Dráva-torkolatig, majd a Drávát térképezte a Mura torkolatától a Dunáig. 1805-ben Pölöske határában a pölöskefői lápok kiszáraitására tervezett csatornákat. Vízügyi munkái mellett, 1792-ben készítette el megyéje térképét, amely a Görög Demeter-féle atlaszban is megjelent. A térképre pillantva az első, ami feltűnik, hogy az egykori Zala vármegye sokkal nagyobb kiterjedésű volt, mint jelenleg: a mai Veszprém megye egy részét is magában foglalta.

A díszes kartussal ellátott, latin nyelvű térképet Junker Keresztély rézmetsző metszette. Azért, hogy a lapon szépen elférjen a térkép, körülbelül 15 fokkal elforgatta azt az óramutató járásával megegyező irányban. A földrajzi északot (latinul *Septentrio*) és délet (*Meridies*) a tájolójel mutatja a lap alsó részén. Az allegorikus képpel díszített jelmagyarázatban látható, hogy a városokat (*Oppidum*) egy stilizált, kéttornyú templom jelzi, a falvakat, községeket (*Pagus*) egy kis kör, tetején függőleges vonal. A kis bástya a várak (*Arx*), a ferde zászlós bástya (*Rudera Arcium*) a várromok helyét mutatja. Tomasich külön jelezte a kereskedelmi útvonalakat (*Via commercialis*), a postaútvonalakat (*Via Postalis*) és a mellékutakat (*Via lateralis*). Szintén a közlekedésben fontosak az evezőscsónakkal jelzett átkelőhelyek (*Trajectus*), a kulccsal jelzett foga-

A Festetics család vára Csáktornyan, a Muraközben példa a mocsárral védett vártípusra.

A felvétel 1895–1899 között készült.

(Forrás: FORTEPAN / Budapest Főváros Levéltára / Klösz György fényképei / Klösz György felvétele)

Örvényes, Szent Imre utca, vízimalom a Pécsely-
patak partján 1935-ben (ma Malommúzeum)
(Forrás: FORTEPAN / Vasternorrlands Museum /
Viktor Lundgren)

dók, kocsmák (*Popina*) és a kürttel jelzett postaállomások (*Statio Postalís*). Ezenkívül láthatók a térképen a földbirtokok, gazdaságok (*Praedium*), a malmok (*Mola*) és a vadászházak (*Domus venatoris*) is.

Tomasich a nyilvános fürdők (*Thermae*) helyét dézsával, az enyhén savas vizeket (*Acidulae*) kancsóval jelölte térképén. Ilyen kis kancsót láthatunk Kékkúton és Füred területén, melyekről *Bél Mátyás* kéziratban megmaradt, *Zala vármegye leírása* című művében – amely közvetlenül a török hódoltság megszűnése után talált állapotot rögzítette – így ír: „Savanyúvizek • Két savanyúvíz forrást is ismerünk. Ezek közül jelentékenyebb a füredi, nemcsak ivásra, hanem fürdőzésre is nagymértékben hasznosítható. Tiszta, csípős ízű víz bugyog fel belőle, kellemesen orrcsiklandozó. A hitványabbik az, amelyik Kékkút falunál tör fel, s

ennek kék színű vize adott nevet a helységnek. Ugyan jó ízű vizet ont magából, de nem tudom, miféle vizek, amelyek mellette folynak el, kellemetlenné teszik. Egyébiránt eléggé mohón isszák azok, akik hozzászoktak az ivásához.”

Tomasich nagyon aprólékosan és pontosan rajzolta meg a megye vízhálózatát is. *Bél Mátyás* leírásában a folyók közül a Drávát említi legjelentősebbként: „Ez – amint már említés is történt róla – a noricum Alpok sivár vidékén, Tobliushoz közel ered és a hegy meredekjein vadul indul le, majd kiteljesedve Karinthia mellett folyik el és Stájerország alsó részeit átszelve, egyenesen fut előre, hogy elválassza Szlavóniától Magyarországot. Azt a vidéket, amelyet Magyarországon és a megyénkben először érint, Muraköznek nevezik, illetve a Mura szigetének. Mi inkább folyóköznek mondanánk, mert az egymással való egyesülésre igyekvő két folyó: a Dráva és a Mura közt fekszik. Mindenesetre a Dráva telt medrével hivalkodva oly gyorsasággal, s vakmerően tör be a vármegye határán, hogy azt gondolná az ember, nem egyszerűen csak át akar folyni rajta, hanem keresztül akarja döfni azt. Megzavarja a szemét annak, aki a sebesen zúgó folyót nézi, és a fejét is szinte az örvénybe ragadja. Ugyanezzel a gyors áramlással vonul el több helység mellett, s a talajt öntözvén, a vármegye e részét termékennyé teszi. Végül aztán a Murával egyesülve, Szlavónia és Somogy vármegye között megy tovább, e vidékek hasonló elválasztójaként.”

A terület másik fontos folyójáról, a megyét kettészelő Zaláról *Szalós Mihály*, a Zala Vízsabályozó Társulat igazgató mérnöke az 1894-ben készített műszaki leírásában írt részletesen. Ebben az olvasható, hogy 1829 előtt a Zala folyó egész völgye a Kis-Balatontól a kehidai töltésig náddal, sással, éger- és körisfákkal benőtt mocsár volt, melyből csak pár sziget magasodott ki. A partok mentén 50–100 méter széles sávokon rét- és legelőgazdálkodás folyt. A berek egésze csak a téli fagyok alkalmával volt megközelíthető, a kitermelt nád és fa elszállítására használha-

tó. A Zala nyílt folyása 30–50 méter között váltakozó szélességgel, sok helyen több ágra szakadva, tekervényesen haladt, s néhol, különösen „a szalavári és az esztergályi határban nyílt folyását veszítve”, a folyó vize kilométeres szakaszon a láp alá bújt el. Árterét 8000–8500 holdra becsülték.

Bél Mátyás megyeleírásában a zalai levegő minőségéről, a lakosok életerejéről és az itt lakó magyarokról is olvashatunk: „A levegő egészséges volta • A mocsarak sűrű tócsái ugyan megfertőzik a levegőt, s nyomasztóvá teszik a lakosok számára, de a közbeékelődő hegyek és erdők, a légáramlatot elősegítve, az ártalmas levegőt egészséges szellőkkel mérséklék. Ahol pedig sík a terep, az állandóan fújdogáló északi, délkeleti és nyugati szelek frissítik fel a levegőt.

A lakosok életereje • A lakosok tehát élénk természetűek, bátrak és magukhoz hasonló utódokat hoznak létre. Középtermetűek, barna színűek, lobbanékony, a munka elvégzésére alkalmas természetűek. ...

A magyarok nyelve és szokásai • E vármegyében a magyarok beszéde nem olyan kedves hangzású, mint a szomszédságban, gorombábbnak és a felső-magyarországi fül számára idegennek hangzik. Az életmódjuk paraszti és ez az állattenyésztésben, a szőlő és egyéb növények termesztésében jelentkezik. A szántóföldet évről-évre felosztják egymás között, gondosan, a birtok arányában, s nem is eredmény nélkül végzik a művelését. Bár a föld jól viszonzza a befektetett munkát, mégsem járul hozzá a jóléthez többel, mint ami a földművesnek az élelemhez és ruházkodáshoz némiképp elegendő. A bor és termények olcsó árát ugyanis gyakran még kamatfizetés is terheli. Ennélfogva sokszor lehet tapasztalni, hogy a lakosok termelvényekben bővelkednek, de pénzre nem tudnak szert tenni, mert nincs hely, ahol eladják a portékájukat. A házaikat hitvány anyagból tákolják össze, tudniillik karókat kötnek össze vesszővel, s ezeket aztán sárral tapasztják be és szalmával vagy náddal fedik. Ahhoz vannak szokva ugyanis, hogy a lakásuk a szükségszerűségnek feleljen meg, s ne a fényűzést szolgálja. ... A férfiak is, a nők is magyar ruhát viselnek. ... Szerfölött vendégszeretőek, az idegeneknek mindent feltálnak, amijük csak van és amit tisztességgel tehetnek. Bátor, harcias lelkületűek, a művelődésre is fogékonyak a szellemi képességeik révén, de mert a gimnáziumoktól távol élnek, gyermekeik műveletlenek, illetve csak a földművelésnek szentelik az életüket: elég, ha némi kis imádságot és a keresztény vallás néhány fejezetét el tudják mondani.”

Babinszki Edit

(Megjelent az *Élet és Tudomány* 2026/34. számában.)